

نقش مدیریت شهری در مناطق حاشیه‌نشین با تاکید بر ایران

سجاد امیدوارفر

کارشناس جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور مرکز ارومیه، ارومیه، ایران
Sajjad.omidvarfar70@gmail.com

چکیده

در شکل‌گیری پدیده نامطلوب حاشیه‌نشینی در جوامع در حال توسعه از جمله ایران عوامل مختلفی دخیل بوده‌اند. عواملی چون رشد جمعیت، مهاجرت، مسائل اقتصادی، چارچوب‌های قانونی و غیره. متناسب با این عوامل پدیده حاشیه‌نشینی در داخل و خارج شهرهای بزرگ و حتی شهرهای متوسط کشورهای در حال توسعه، در حال رشد است و حتی در بعضی از این جوامع رشد جمعیت در مناطق حاشیه‌نشین بیشتر از رشد جمعیت در شهر اصلی است. در مقاله حاضر سعی شده است نقش مدیریت شهری در مناطق حاشیه‌نشین بررسی شود. در این ارتباط اطلاعات این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای و میدانی از منابع معتبر جمع‌آوری گردیده است و همچنین سعی شده با تحلیل و توصیف مفهوم حاشیه‌نشینی و شناخت علل و عوامل این پدیده، نقش مدیریت شهری و سیاست‌ها و قوانین آن در جهت جلوگیری از روند توسعه پدیده حاشیه‌نشینی در ایران مشخص شود.

واژگان کلیدی: مدیریت شهری، حاشیه‌نشینی، ایران.

۱- مقدمه

بسیاری از مفاهیم اجتماعی، که در محدوده آسیب‌های عمیق اقتصادی-اجتماعی قرار دارند، در اکثر کشورهای بزرگ جهان، قابل مشاهده‌اند. و در برخی از موارد از شاخص‌های موازی و مشترک فراوانی برخوردارند. یکی از آن موارد، که کشور ما نیز سال‌هاست مبتلا به این پدیده نامطلوب شده است، مساله حاشیه‌نشینی در شهرهای بزرگ است. در این زمینه دیدگاه‌ها و نظرات مختلفی از سوی دانشمندان ارائه شده است. در این مقاله به برخی از این دیدگاه‌های مشترک پرداخته می‌شود.

دکتر شکویی حاشیه‌نشینی را چنین تعریف می‌کند: نقطه‌ای از شهر است که واحدهای مسکونی رو به ویران، فرسوده و تجهیزات ناقص داشته و فرهنگ فقیر، جدایی‌گزینی توده‌ای مردم روستایی از جامعه شهری، گوشه‌گیری و انزوا بر آن‌ها غلبه دارد. (شکویی: ۱، ۱۳۵۴) حسین زاده دلیر حاشیه‌نشینی را نوعی شیوه زندگی می‌داند که نسبت به سه شیوه زندگی یعنی شهری، روستایی و کوچ‌نشینی متفاوت بوده و با ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی مخصوص به خود، بافت فیزیکی جدیدی را به وجود می‌آورد. (حسین زاده دلیر: ۲۵، ۱۳۷۰)

رابرت پارک با الهام از عقاید و افکار استاد خود جورج زیمل جامعه‌شناس آلمانی در مقاله‌ای تحت عنوان مهاجرت انسانی و انسان حاشیه‌نشین، انسان حاشیه‌نشین را این‌چنین تعریف می‌کند: انسان حاشیه‌نشین شخصی است که از حاصل برخورد یا پیوند و نظام فرهنگ متفاوت و احیاناً متناقض ظهور می‌کند که چنین موجود دورگه‌ای در زمان واحد در حالی که نسبت به هیچ کدام کاملاً متعلق و متمایل نمی‌داند. (پیران: ۱۳، ۱۳۸۱) می‌توان گفت حاشیه‌نشینی به آن سنخ از زیست شهری اطلاق می‌گردد، که در حومه شهرها، تعدادی خانوار با مسکن نامناسب، یک مرکز جمعیتی یا شهرک مانندی را به وجود آوردند. در فرهنگ شهر و شهرنشینی، حاشیه‌نشینی تا حدود زیادی مترادف با مفاهیمی چون زاغه‌نشینی و آلونک‌نشینی به کار برده شده است.

حاشیه‌نشینی یک پدیده اجتماعی است و این پدیده اختصاص به عصر فعلی نداشته و ریشه در ادوار و اعصار گذشته دارد و این پدیده هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه وجود داشته و دارد. و تنها تفاوت آن در کشورهای